Bintha għexet u kibret u l-konti qatt ma ried l-anqas biss ikun jaf x'kien sar minnha u kien igħix għalih waħdu bla ma jismâx b'aħbarha, għad illi, bla ma ried, malajr sar jaf li missierha kien ħalliha ltima minnu wkoll.

* * *

Dik inhar kellu joħroġ ta' bil-fors, u kien għaddej b'rasu mgħaddsa minn toroq li bil-kemm ma kienx insihom, daqs kemm kien ilu ma jgħaddi minnhom. Jilwi minn triq għat-triq li kellu jmur fiha, jarfa' għajnejh biex jara fejn wasal u d-dehra ta' qabel tarġa għal quddiemu: xbejba sabiħa, fit-tul imdaqqsa, b'wiċċ qawwi, ħaddejn ħomor, għajnejn żoroq, xofftejn qrollija, iżda did-darba ma għabetx minn quddiemu mita wasal ħdejha iżda baqgħet hemm, b'dawk ħaddejha ħomor b'dawk għajnejha sħaħ u qabbieża, u hu baqa' jaraha għad li issa qalb iċ-ċpar, qalb id-dlam: sabiħa, wiċċha qawwi, għajnejha jleqqu, sakemm fawra demm qawwija ma telgħetx għal rasu u sabbtitu għaxi.....

* * *

Mixħut wiċċu l-fuq, fuq soddtu, il-konti beda ġej għal l-aħjar, iżda kull darba li jaħseb filli ra, kull darba li jiġu quddiemu dawk iż-żewġ xbihat, fawra ta' demm titla' għal rasu u għal xi ftit minuti kien jarġa' jintilef: iżda bil-mod il-mod kien qiesu drahom dawk iż-żewġ xbihat: għamla waħda, wiċċ wieħed, u donnu ma kienx jista' joqgħod minngħajrhom. Għad illi t-tabib ma kienx iridu jaħseb, u jiftakar, ma sata' jagħmel xejn la darba l-mera ta' ħsiebu mhux talli ma ridetx tittappan, iżda iżjed bdiet turihomlu ċari.

Għadda ż-żmien iżda minn dik l-ewwel laqgħa ma satâx iżomm iżjed. Jekk tant kien iħobbha u baqa' jħobbha—lil martu—kif sata' jobgħod lix-xbieħa tagħha, lil l-istess bintha?

* * *

Bil-kemm kien għadda xahar—xahar twil u ta' l-ikbar diqa—ix-xwejjaħ konti, imxejjaħ iżjed bil-marda, kien wara l-ħġieġ jistenna bla sabar. F'daqqa jidħol jiġri u....min jista' jfisser? Xwejjaħ ta' fuq is-sittin sena mgħannaq ma' xbejba fil-fjur ta' żmienha: it-tnejn imbikkija, it-tnejn qalbhom maqsuma. It-tfajla ltima ferħana għax kienet sabet missier ieħor, iżda belhana għax ma satgħetx tifhem biżżejjed; ix-xwejjaħ mitluf minnu n-nifsu għax sthajlu mita, ħafna ħafna snin qabel, kien ħalef imħabba ta' dejjem lill-maħbuba ommha.

S.

ID-DWELL F'MALTA FI ŻMIEN L-INGLIŻI

Mal-miġja tal-Franċiżi f'Malta, fl-1798, u t-telqa ta' l-Ordni Ġerosolmitan minn hawn, dawk il-Liġijiet ta' fuq id-dwell li kienu saru għall-Kavalieri, waqgħu u spiċċaw. Iżda, għad illi l-Ordni ma baqâx isaltan hawn Malta, dik il-Liġi ta' fuq id-dwell li kien għamel fl-1784 il-Gran Mastru Dirwan għal dawk li ma kinux imdaħħla fl-Ordni ta' San Ġwann, baqgħet tiswa u tgħodd: u baqgħet tiswa u tgħodd mhux għal dak iż-żmien li damu hawn il-Franċiżi biss, imma wkoll sa bosta snin wara li ġibna l-Ingliżi f'Malta. Inbagħad, mita dil-Liġi ta' Dirwan issewwiet b'Liġi oħra li saret fl-1854, id-dwell baqa' mħolli wkoll li ma jistâx isir hawn Malta; il-għaliex, għalkemm il-kelma *dwell* ma ssemmietx aktar fil-Liġijiet tagħna li saru minn l-1854 'il hawn, wieħed jintebaħ malajr li l-kelma dwell, taqa' taħt fejn il-Liġi tgħid li ħadd ma jista' joqtol jew jidrob lil għajru.

Il-Liġi li semmejna, tal-Gran Mastru Dirwan, kienet thedded, li mita jsiru dwellijiet u dawn ma jispiċċawx b'mewt, sew dawk li jkunu stiednu għad-dwell, kemm dawk li jilqgħu l-istedina, kif ukoll dawk li jkunu għenu, jew xewxu għad-dwell, jiġu mwaħħla lkoll il-piena ta' għaxar snin qdif fuq ix-xwieni: u dil-piena tista' tikber għal aktar żmien, kemm-il darba jkunu kbar il-ġerħat li jsiru fid-dwell. Iżda, jekk id-dwell jispiċċa bil-mewt, sew dawk li jiddwellaw, kemm ukoll dawk li taw xi għajnuna, jew xewxu inkella kienu sħab ma' min iddwella, ikollhom ilkoll il-piena tal-mewt. (1)

Ma' dil-Liġi ta' Dirwan, kien hawn ukoll il-Liġijiet Militari li ġiebu magħhom l-Ingliżi, biex min fost il-militari jagħmel xi ħaġa, igħaddi Qorti Marzjali. Fost il-Liġijiet li kellhom l-Ingliżi kien hemm waħda li tgħid li ma għandhomx isiru dwellijiet mill-militar.

B'dana kollu, bil-Liġijiet kollha li kien hawn sa wieħed u għerbin sena wara li ġibna l-Ingliżi f'Malta, il-Ħaqq ftit u xejn kien jieħu ħsieb ta' dawk li jiddwellaw; għax minn fost kemm iddwellaw sa l-1841, darbtejn biss il-ħatja ta' dwell ġew arrestati: u fid-darbtejn insabet xi skuża biex ġew meħlusa.

(1) Ara l-Kodiċi ta' Rohan, Lib. V, Kap. IV, par. XXI u XXII.

tad-chvell, dari, hawn Malta, kienet taht

'*» ^""Tie, ikollhom xijgħidu bejmethom, ii
ilmiliw" k'v nn^ħadu taghhom, u miakin h u i; N
jistiedn - 1 , „ „,., ,kunx ind jiddwella J" ^
5 rf nlTa ġa, u ġiehu jibqa' mitluf għal\¦Si
ma,hdud bl-akb ma għedna f ma
TaSSe;;u iid a iżda huwa kien jehodha
^ Z ' eden għad-dwe.l.. Lil daklijkun
m,n i-i^n iaa-ħdru u jaħfirlu billi kien àf li n .gN.

^wTMilSr huwa għajjur ħafna għall-ġieh ta' dawk, jridu jidħlu miegħu, lilnies ta d.nil-għamla (jiġifieri £ ijkunu tiHu ġiehhom għax malaqgħux stedma għad-dwell) l i iridhom fi ħdanu. Araw kemm huhekk:-Fi żnC 1-Markis ta' Hastings kien Gvernatur u Kmandant tat-TrJ Ingliżi f'Malta **(1824-1826),** wara li kien għażel lil wieħed bil ikun fizzjal fir-Riġiment tal-Maltm ma nedx jissokta jdalj ħlu u reġġa' lura 1-ħatra tiegħu għax sama' li dana kienġie mistieden għal dwell minn fizzjal ieħor ta'1-istess Riġimentu ma riedx jiddwella. Meta dan mar għand il-Gvernatur u qallujj hawa ġa ġġieled fi tliet dwellijiet oħra, Lord Hastings wieġbu li hu ta' għajb kbir għalih li mariedx jiddwella għar-raba' darba wkoll. (1)

Iżda d-dwellijiet damu jsiru sal-1841 blama kien jiefcu ħsiebhom il-Ħaqq, għax minn I-1842 beda jieħu ħsieb sewwa ta' dawk lijiddwellaw, billi waqfilhom ħalli jaqta' minn Artna did-drawwa kerha. Għalhekk ġew arrestati tnejn minnhom billi ġew mklija fuq qtil.

Minndan ii-Ġuri iisar fl-1842 — u liminn fuqu aħna ħadna u bneina 1-biċċa l-kbira ta'dakkollu li s'issa għedna-insibu ħ bosta kienu d-dwellijiet li saru f'Malta fi żmien 1-IngliżijW1 aħna, barra dak lisar fl-1842, ma Itqajniex ħlief ma' tnejn cto s' 11 l,se k'n inġibuhom hawn wieħed wara 1-ieħor kif sarn.

Uqdem wieħed lisar fost id-dwellijet li Itaqajna m # ttbnieh miġjub *U-Daily Malta Chronide* ta'I-1895. ff
B £a zZe„a ,«ħid' !l fl"4 ta'Mejju 1S02 sar dwell qrib
5 £ ħ' Tl S:d vatur, (fil-Kottoniera) bejn il-Kurunell Bayl*
Rlġment « I-Kaptan Newman Uist Battaljun *
«1 KoiA7 ,,'m,,///(,mm^;a::e//a di tfa/ta-tartB ta'Marzu 1842, W

chire Fusilieis. F'dad-dwell, Bavlis rt^u LM
ma pana d-dwell sarimħabba f'mara; u danl\ M
,ie mmaqdar ħafna mtlUGwarniġjun kollha ****
115 Raptan Newman, wara h bata ħafna bil-ġerħa li„'l
ffiand Bayhs, miet fiM 3 ta'Mejju, u 1-Ġeneral F o u w m ™
£en kien jagħmel mit-Truppi Ingliżi f'Malta, L\ *
.^sejken ta'Newman jtg, mtdfun bi-unuri militari "

H-Kurunell Bayhs ġie_ arrestat, u fit-18 ta' Meiiu *ohu^* Qorti Marzjali fejn ġie mixh fuq qttl, u, wafa II1-kaUa tiegħu damet sejra għal gimgħa, is-sentenza nbagħtet l-Ingilterra biex tigi mgħoddya mir-Re.

Il-kittieb liġieb dma 1-ġrajja tad-dwell *tikCkrmdek* bllli nin fejnħadha masabx kif baqa' Baylis, talab lilbqarrejja biex iekkxi hadd jafxi ħaġa fuq dana id-dwell, igħarrfu, bla masab lil'ħadd'li sata' jaqtagħlu xewqtu.Iżda kifkien baqa'Baylis ukifkienet sewwa 1-biċċa tad-dwell tiegħu, tinsab *M-Maiia Times* ta' **I-1843.** Dil-Gazzetta ħaditha *m'm-Nava/ and MiliUwy Gazzelie* ta'I-Ingilterra, u tgħid hekk.

«FUQ ID-DWELL—Il-kastig, disgħa u disgħin fil-mija, jaqa' fuq min jinqabad lijkun il-ħtija tad-dwell, għal kemm fid-dwell li jsir hija ftit tqila biex taqta' min ikun il-ħiija, iżda aħna se'ringħidu mita darba ġara 1-maqlub talli għedna, fejn nuru n-nuqqas kbir tal-għaġeb fil-ħaqq lisarminn wieħed li kien ħtija ta'dwell.

«Il-mejjet Kurunell Baylis *tas-Sussex* (fl-1843 Baylis kien ġa mejjet) meta kien jikkmanda t-truppi Ingliżi fil-Birgu, (Matta) kien igħir ħafna, mħabba mara, għall-Kaptan Newman *X-A-Lancashire Fusiiiers.* Jumfost 1-oħrajn, Baylis iltaqa' fit-toroq tal-Birgu ma'Newman flimkien ma' dil-mara. Malli Baylis lemħu magħha, sibel, margħal fuqu, u, barra milli għajru ħafaa, tah daqqa ta*bastun ukoll; inbagħad fil-waqt litefa'idu fuq il-maqbad tax-xabla qallil Newman:" Jekk inti raġel ilqa' ruħek. "M'hux hekk, Sinjur"—wieġeb Newman bla matmasħan-' Jiena naf x'għandi naghmel; id-dmir tiegħi majħallinix noħroġ «j xabla fit-triq għal min huogħla minni. ugħalhekk oqgħod gnai ^ak libiħsiebni nagħmel jien". Wara nbagħtet stedma għaddwell, u ltaqgħu 1-għada fil-għodu, fejn 1-imsejken t l4^1 Kħadda minn taħt il-ħila ta'idejn Baylis.
fuq qtil, iżda ġie meħlus bl-iskuża li1-istedina għad-awe K ^ibgħuta minn 1-imsejken Kaptan Richard Newman^ ^

(Jissokta)